

Majtényi Erik : Most át kell írnom ezt a menetrendet

A hazai irodalmi élet jobban ismerte Majtényi Erik személyét (és legendáját), mint a műveit. A nemrég elhunyt bukaresti magyar költőben minden Romániába látogató magyar író-öszinte barátira talált, lakása valóságos „irodalmi szalon” volt, tehetséges és jószándékú íróemberek találkozásának, eszmecseréjének színtere. Mint író is értékes munkát végzett, a romániai magyar irodalom sokoldalú alkotó egyénisége volt. Költői munkássága mellett foglalkozott regénnyel (*Örökösök*, 1967), útirajzzal (*Hét nap a kutyák szigetén*, 1971), publicisztikával (*Visszajátszás*, 1981) is. *Hajóharang a Hold utcában* (1976) című önéletrajzi regénye temesvári ifjúságának küzdelmes történetét örököltette meg. Mint műfordító, modern román költők (Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Virgil Teodorescu, Emil Isac) verseit tolmácsolta magyarul.

A felszabadulás után lépett fel a nagy történelmi átalakulás énekeseként: első verseskönyvei publicisztikus szenvedéllyel támogatták az országépítő munkát, a társadalmi-politikai változásokat. Nemzedéktársaival, Szász Jánossal, Márki Zoltánnal, Hajdú Zoltánnal együtt, fiatalos lelkesedéssel vállalta a szocialista fordulat eszményeinek és politikai gyakorlatának szolgálatát. Az ötvenes évek költői termése részben ehhez a fiatal nemzedékhez fűződik, az irodalmi élet intézményeinél is ők töltötték be vezető szerepet. Egy évtized múltán kellett rádöbenniük arra, hogy munkásságuk inkább csak verses publicisztika volt: szigorú önvizsgálatot végeztek, erősen megrostálták ifjú éveik termését, s új eszmei, illetve poétikai törekvések jegyében alakították ki költészetük újabb fejezetét. Igazi alkotó személyiségükre valójában az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején találtak rá. Költészetük ekkor már a személyiség mélyén összegyűlt újabb tapasztalatot fejezte ki, esetenként ironikus és groteszk hangoltsággal foglalta össze a korábbi korszak tanulságait, az újonnan felismert társadalmi-politikai el-
lentmondásokat.

Majtényi Erik új költészete is e kritikus visszatekintéssel és tudatos költői számvetéssel indult, 1957-ben közreadott *Búcsú az ódáktól* című verseskötetében mélyült el mondanivalója: szakított a harsány verses publicisztikával, figyelmét most már a társadalmi lét köznapi valósága kötötte le. E kötet címadó versében olvashatók a következő sorok: „Hát múltatok el búcsúsztot se várva / embrió-létű kis lelkendezések, / tán megbocsát, tán visszatér / az elfelejtett, tiszta sodrú ének / ... / Ódák helyett ódákra méltó tettek / napjára várnak dolgos emberek, / az ő nyelvükön szeretnék most szólni, ha meghallgatnak még s megértenek.”

Az ódák kritikus elutasítása a költészet tárgyyszerű érdeklődését erősítette fel: a bukaresti magyar költő tájrajzokban és életképekben számolt be tapasztalatairól, s adott hangot a városi ember nosztalgiájának a természet, a falusi világ iránt (*Békási templom a falumúzeumban*, *A fenyőfa*, *Régi udvarok*). Ezek a tájrajzok és életképek ugyanakkor jelképes értelmet hordoztak: a költő a paraszti élet megtartó rendjétől remélt új erőt, a természet ősi nyugalmánál keresett belső békét. Költészetének új és most már tartós ideáljai ezekben a tárgyias jellegű, ábrázoló és leíró versekben öltöttek alakot, a tájrajzot vagy életképet lezáró személyesebb meditáció már ezekre az új ideálokra utalt.

Majtényi éveken, sőt évtizedeken keresztül vett részt az irodalmi élet mozgalmaiban, jól ismerte a román—magyar együttélés kisebb-nagyobb konfliktusait. Midőn hitet tett a tartós, azaz elvi alapokra helyezett nemzeti együttműködés mellett, nem konjunkturális politikai jel-szavakat hangoztatott, hanem az együttműködés történelmi stratégiáját fogalmazta meg. Annak az erdélyi magyar irodalomnak a hagyományait követte, amely a két világháború közötti korszakban (az Erdélyi Helikon és a Korunk körében egyaránt) a kölcsönös méltányosságban, egymás értékeinek kölcsönös megbecsülésében jelölte meg a román—magyar együttműködés

szellemi-erkölcsi alapjait. A kölcsönös méltányosságnak ezt az etikáját fejezi ki *Havasalföldön élek* című költeménye: „Ahol megértjük egymást, ott vagyunk / erősek, s csak a bizalom / indított el a közös úton, / csatagos úton, nem is olyan régen, egy hűvös hajnalon. / Én úgy akarok élni, hogy a kert / minden ága bőséges termést hozzon / mindenkinek, s hogy elmondhassam: / én mindenemet adtam, / s már senkinek sem adózom.”

A kölcsönös méltányosság elve őszinteséget követel, ennél fogva a konfliktusok nyílt fel-tárást kívánja: hiszen a másik félnek is fel kell ismernie annak káros következményeit, ha az együttműködés történelmi stratégiája valamiben törést szenved. A bukaresti magyar költő is a szókimondás mellett érvelt: „ami az éjszakánk megrontja, / az ember egyszer csak kimondja” — hangzik a *Ne neheztelj meg* című költemény zárósora. Más kérdés, hogy a nyílt eszmecsere-nek, a többség és a kisebbség őszinte és érdemi dialógusának jelenleg milyenek a lehetőségei. Majtényi Erik szókimondása is korlátok között érvényesülhetett csupán, s verseinek fájdalmas vagy éppen ironikus hangoltsága a nehezen viselt kényszerek lelki következményeit fejezte ki. *Egy vers egyedül* című (antológiába kívánczó) költeménye mindinkább növekvő költői magányával vetett számot, *Segítsetek!* című verse kendőzetlen fájdalommal tárta fel a szív szorongásait, *Kis riasztócsengőket szereltünk vagy Használati utasítás a szentjánoskenyérhez, a bakancshoz és a hintalóhoz* című költői groteszkjei pedig gunyoros iróniával (s nem kicsiny kétségbeeséssel) adtak számot az emberi kapcsolatok lazulásáról, a humánus értékek szomorú kallódásáról.

A kisebbségi sors azonban nemcsak súlyos történelmi próbákat jelent, fokozottabb morális készenlélet is: annak a „kisebbségi humánumnak” az etikáját, amelyet ugyancsak a két világháború közötti korszak nemzetiségi gondolkodása alapozott meg. Ez az etika helytállást és fegyelmet követel, a gondolkodásban és a magatartásban egyaránt. *Emberek, lakások lakói* című, 1969-ben keltezett versében a bukaresti magyar költő e kisebbségi morál személyes, egy-szersmind közösségi parancsát jelöli meg: „Bolond, aki olyat cipel, / amit a válla nem bír el, / ha egyszer le is teheti, / és gazember, ha leteszi.” Majtényi Erik sohasem vált meg súlyos kötelességeitől, egy emberközösség gondját hordozta haláláig, s noha válla időnként megroppant a terhek alatt, nem kényszerű ígának érezte a végzett munkát, hanem feladatnak, amelyre az emberi méltóság kötelezi. (*Magvető.*)

POMOGÁTS BÉLA

Rába György: Babits Mihály költészete, 1903—1920

„Minden irodalomnak lelke a líra” — ezzel a kijelentéssel nemegyszer szembetalálkozhat, aki Babits kritikai prózáját olvassa. „Az irodalom bizonyos szempontból nézve végső gyökereiben líra mindig... Minden műfaj líra! A megkülönböztetés csak külső lehet” — értesülünk 1919-es előadásából. A költő a lírát és az esszét sorolta az európai költészet „thezauruszába”, tanúsítja ezt *Irodalomtörténetének* szakaszolása, de hozzá készített *Olvasókönyvének* elkészült része is.

Kézenfekvőnek mutatkozik tehát a visszakövetkeztetés: ha a tanulmányíró líracentrikus-sága költői gyakorlatának meghosszabbítása, Babits lírája is tüzetes elemzést igényel. Aki annyiszor beszélt lírikusokról s annyit tudott a líráról, annak költői szándékait is komoly fi-gyelemben kell részesítenünk.

Az elmúlt kétszáz évben — mióta módszeresen kialakított értelmezésméletekről beszél-